

## הלכות תפילין כהכו

**מב** החולץ תפיליו קודם שהחזירו הספר תורה להיכל לא יחלוץ בפני הספר תורה<sup>קטט</sup> אלא יתפך לצד אחר דלא יהיה כבוד הספר תורה גרוע מכבוד רבו שאין (תלמיד) חולץ תפילין בפניו מהמעם שיתבאר בסימן ל"ח סעיף י'.

### כו דין מי שאין לו אלא תפלה אחת וכו' ה' סעיפים:

**א** אם אין לו אלא תפלה אחת<sup>א</sup> בין שהיא של יד בין שהיא של ראש מניח אותה שיש לו ומברך עליה מפני שכל אחת מצוה בפני עצמה ואין מעכבות זו את זו<sup>ב</sup>:

**ב** והוא הדין אם יש לו שתיהן אלא שיש לו שום אונס שאינו יכול להניח רק אחת מהן מניח אותה שיכול ומברך עליה<sup>ג</sup>:

**ג** המשכים לצאת בדרך עם שירא ואין השירא ממתנת עליו ואינו יכול להתעכב כדי להניח תפילין של יד מניח תפילין של ראש לבד שאין בהנחתו שהות כל כך.

במה דברים אמורים כשיוחיה יכול להניח אח"כ גם תפילין של יד<sup>ד</sup> אבל אם לא יהיה יכול אח"כ להניח תפילין של יד צריך להניח עכשיו קודם הליכתו מכיתו תפילין של יד ותפילין של ראש דמשום אחרון דרכו לא התירו לו לבטל מצות תפילין:

**ד** אם אינו מניח אלא תפילין של ראש לבד<sup>ה</sup> מברך עליה ב' ברכות להניח תפילין ועל מצות תפילין כמו שנתבאר הטעם בסימן כ"ח<sup>ו</sup>:

**ה** אם אינו מניח אלא תפילין של יד בלבד<sup>ז</sup> אינו מברך אלא להניח תפילין לבד ויש אומרים<sup>ח</sup> שאפילו אינו מניח אלא תפילין של ראש לבד אינו מברך אלא על מצות תפילין לבד וכבר נתבאר בסימן כ"ח<sup>ט</sup> דהמנהג באלו הארצות כסברא הראשונה:

### כז דין מקום הנחתו ואופן הנחתו וכו' כ"ד סעיפים:

**א** מקום הנחת תפילין של יד<sup>א</sup> ביד שמאל<sup>ב</sup> שנאמר על ירכה ודרשו רז"ל יד כהה דהיינו יד שמאל שהיא תשה וכנה<sup>ג</sup>:

**ב** צריך להניחה בגובה הבשר שבפרק הזרוע<sup>ד</sup> שבין המרפק שקורין (אולעמבונג בל"א)<sup>ה</sup> להכתת<sup>ו</sup> וזה המקום נקרא קיבורת<sup>ז</sup> אבל לא יניחנה למעלה מהקיבורת דהיינו שלא יניחנה למעלה מחצי הפרק שבין המרפק לכתף<sup>ח</sup> ואפילו בחצי התחתון של זה הפרק לא

**קעט** ממה משה סי' בה בשם רש"י. וז"א סי' כמ.

#### סימן כז

- א** מנחת לך. ב. מור ושו"ע סעיף א.  
**ב** וז"ל בספר ד"ח מקום הנחת.  
**ג** שנות יג. מז.  
**ד** מנחת לך. א.  
**ה** פי' ב' ברש"י שם ד"ח מירכה. לבוש סעיף א. פי' ס"ק א.  
**ו** ראה לקמן ס"ש מעם גוסף.  
**ז** ר"ת בתורה קיבורת שם. רא"ש הלכות תפילין סי' יח.  
**ח** שו"ע סעיף א.  
**ט** לבוש סעיף א. פי' ס"ק ב. מ"א ס"ק א.  
**י** וז"ל בספר ד"ח מקום הנחת.  
**יא** מנחת לך. א.  
**יב** הגהות סמ"ק סי' קנא אות א בשם שימשא רבא. רמ"א סעיף א.

#### סימן כז

- א** מור ושו"ע סעיף א.  
**ב** משנה מנחת לך. א.  
**ג** שו"ע שם.  
**ד** רא"ש הלכות תפילין סי' מז. מור. וז"א ס"ק א.  
**ה** מ"א שם.  
**ו** מור וזו"א סעיף ב.  
**ז** סעיפים ג', ד', יח.  
**ח** מור וזו"א שם.  
**ט** ב"י. שו"ע סעיף ב.  
**י** סעיף כז. וכבר נתבאר שם שבספר פסק כסברא השניה.

## הלכות תפילין בו

פמ

יניח בתחתיתו ממש למטה מהקיבורת<sup>א</sup> שנאמר<sup>ב</sup> ושמתם את דברי אלה וגו' צריכה שתהא שימה כנגד הלב<sup>ג</sup> וזהו קיבורת<sup>ד</sup> שהוא מכוון ממש כנגד הלב לכן צריך שימה את התפילין של יד לצד הגוף מעט בענין שכשיכוף הורוע למטה תהא התפילין של יד מכוון כנגד לבו ממש<sup>ה</sup>:

ג. מי שנקמעה ידו השמאלית למעלה מן הקיבורת אין צריך להניח תפילין בימינו<sup>ו</sup>. אבל אם נקמעה למטה מן הקיבורת יש אומרים<sup>ז</sup> דחייב להניח תפילין של יד על הקיבורת (של שמאל<sup>ח</sup>) (המ"א<sup>ט</sup> פסק של ימינו).

ויש אומרים<sup>י</sup> כיון שאמרה תורה<sup>יא</sup> על ירך למעלה מן היד<sup>יב</sup> דהיינו קיבורת<sup>יג</sup> וזה אין לו יד לכן הוא פטור מן התפילין של יד.

ולענין הלכה יש להחמיר בדברי תורה ולכן יניח בלא ברכה<sup>יד</sup>:

ך. מנהג יפה ונכון<sup>טו</sup> שיהא היו"ד של הקשר תפילין של יד נוטה לצד הלב והתפילין של יד עליו לצד חוץ<sup>טז</sup>:

ה. יש לזהר<sup>טז</sup> שלא תזוז היו"ד של הקשר מהתפלה<sup>יז</sup> מהטעם שנתבאר בוהר<sup>יח</sup>:

ז. מנהג נכון<sup>יט</sup> להניח תפילין של יד בענין שהמעברתא שבה עוברת הרצועה תהא מונחת לצד הכתף והקציצה לצד הירד:

ז. יש אומרים<sup>כ</sup> שצריך שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבשרו<sup>כא</sup> שנאמר<sup>כב</sup> על ירך משמע על ידו ממש<sup>כג</sup> בלא חציצה בינתיים וזה"ח בתפילין של ראש צריך לזהר בדבר שלא יהא שום דבר חוצץ בין תפילין לשערו ועפר או כנה מטה נקרא חציצה<sup>כד</sup> ולכן יש נוהגין<sup>כה</sup> לדרוץ מקום הנחת תפילין של ראש וכן ברצועות<sup>כז</sup> מה ששייך להקשרם דהיינו מה שמקוף את הדי פעם אחת ומה שמקוף את הראש צריך לזהר שלא יהיה שם שום חציצה. ויש אומרים<sup>כח</sup> שאין צריך לזהר כלל שלא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו או לשערו.

יא. בדיק הבית. מ"א ס"ק ב.

יב. דברים י"א, יח.

יג. נחמד מנחות לו, ב.

יד. רש"י שם: קיבורת כנגד הלב היא.

טו. ש"ע שם.

טז. ב"ח. פסקי היר"ד מנחות לו, א בדעת ת"ק. פסקי רי"ח<sup>א</sup> הלכות תפילין אות כו (הובא בשלטי הגבורים).

יז. רמ"א מ"א ס"א. שו"ת ארן צבי סי' פ. חקוי הלכות ח"ה לב, ב.

יז. תוס' מנחות לו, א ד"ה אין לו ירוע, הובא ונתבאר באור ירוע ח"א סי' תקנו (וראה ררכי משה). ב"ח.

יח. כן משמע בב"ח ובאל"ה רבה ס"ק ב. וראה אור ירוע שם.

יט. ס"ק ג.

כ. אור ירוע שם (בשם רבינו שמוחה משפירא) הובא ברכי משה. שו"ת רמ"א סי' קבר. מ"א ס"ק ג בשם יראים

ונרדכי ישן כתוב על קלף.

כא. שנתו י"ג, מ.

כב. מנחות לו, ב.

כג. רש"י שם ד"ה גובה.

כד. רמ"א פסקא. א. וראה מה שדן בזה בשו"ת צמח דקד הא"ח סי' ג.

כה. שו"ע ולבוש סעף ב. וראה פסקי רמ"א הלכות תפילין סי' כא. אור ירוע ח"א סי' תקנו בשם רב דאי גאון.

יז. רמ"א ויר"ד (ג) ג ע' נא.

כו. ראה לקמן סי' לב סע"ט.

כז. שו"ע שם.

כח. וז"ח בספרו ד"ה ויזהר. ולכן הנהגתם לכמות התפילין של יד בכימיו המיוחד לכן בכדי לשגור על פינות הבית, צריך לתתך בהכימיו החלק שבנגד היו"ד (אג"ק ח"י"ב ע' תלג). וראה שו"ת אבני גזר סי' ד. שו"ת ארן צבי

סי' ק. אהלי שם ד ע' קב.

כט. ח"ג רלב, ב.

ל. ב"ח. שו"ע ולבוש סעף ג.

לא. ראש הלכות תפילין סוף סי' פ. מור ושריע סעף ד.

לב. וז"ח בספרו ד"ה מקום נתינת.

לג. שנתו י"ג, מ.

לד. שו"ת הראש כלל ג סי' ד. מ"ז ס"ק ג.

לה. מ"א ס"ק ד.

לו. עסק הברכה ח"ב סי' מו. שו"ת מסכת הולין. מ"א שם.

לז. מ"ז ס"ק ד בשם לבוש סעף ד. וראה מ"א ס"ק ה.

לח. חרדשי הרשב"א מגילה ב"ד, ב. הובא ב"ח שם. תשובת הרשב"א באריות חיים הלכות תפילין סי' יח (ראה ב"ח). וראה שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפב. ובמנחות

לירג"ן סי' רלג.

## הלכות תפילין בו

ואע"פ שאין הלכה כדבריהם<sup>97</sup> מ"מ אדם שהוא עלול לזילות ולא יוכל לגלות ראשו שלא יזיק לו הקדירות<sup>98</sup> ואם נחייב אותו להניח תפילין של ראש על ראשו ממש בלי הציצה לא יוכל להניחה כלל ויתבטל ממצות תפילין על ידי זה לכן מוטב שנתיר לו לסמוך על סמרא אחרונה<sup>99</sup> ויניח תפילין של ראש על כובע דק הסמוך לראש ולא יברך עליה<sup>100</sup>.

אבל על כובע עבה אסור להניחה<sup>101</sup> מפני שצריך להניח תפילין של ראש כנגד מקום שמוח של תינוק רופס כמו שיתבאר והמניח על גבי כובע עבה אינו מניחו נגד המקום שמוחו של תינוק רופס<sup>102</sup> ואפילו המניח על גבי כובע דק צריך הוא לכסות את התפילה של ראש מפני הרואים<sup>103</sup> שלא ילמדו לעשות כן אפילו בלא אונס גדול:

ח אם יש לאדם מכה במקום הנחת תפילין של יד<sup>104</sup> אעפ"כ יניח תפילין של יד שלא על המכה כי מקום יש בקיבורת להניח שני תפילין<sup>105</sup> ואם המכה על כל הקיבורת<sup>106</sup> ומצטער להניחה על גבי המכה פטור מתפילין של יד כמ"ש בס"ל<sup>107</sup> לח"ס<sup>108</sup> ומ"מ אם אפשר יניח סמטושוין על המכה<sup>109</sup> ויניח התפילין של יד עליהם בלא ברכה<sup>110</sup> או יניח על הבגד בלא ברכה<sup>111</sup> רק שיהיה לכסות את התפילין של יד שלא תהא נראית<sup>112</sup> שנאמר<sup>113</sup> והיה לך לאות לך לאות ולא לאחרים לאות<sup>114</sup>.

במה דברים אמורים שצריך לכסותה כשמניחה על דבר שאין דרכו להיות לעולם מכוסה כגון בגד או סמטושוין אבל אם מניחה על כשרו ממש א"צ לכסותה אפילו אם נקרע חלוקו וכל בגדיו במקום שכנגד תפילין של יד<sup>115</sup> ואע"פ שנראית לאחרים אין בכך כלום שלא הקפידה תורה שתהא התפילין של יד מכוסה דוקא אלא אפילו אם היא נראית רק שתהא מונחת במקום שדרכו להיות תמיד מכוסה דהיינו קיבורת<sup>116</sup>:

ט אמר יד ימינו<sup>117</sup> אם עושה כל מלאכתו בשמאלו יניח תפילין של יד בשמאלו שהוא ימין של כל אדם.

ואפילו עושה כל מעשיו בימין של כל אדם<sup>118</sup> אלא שכותב בשמאלו יניח תפילין של יד בשמאלו שהיא ימין של כל אדם<sup>119</sup> וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשורה בימין<sup>120</sup> ומדקשירה בימין מכלל דהנחת תפילין של יד על שמאל דביד שהוא כותב בה צריך לקשר את התפילין של יד על היד שכנגדו.

לט ש"ע סעף ד.

מ ש"רע ולבוש סעף ה.

מא מ"ו ס"ק ה.

מב וד"א סעף ה.

מג ד"א ס"ק ו. מ"ו ס"ק ה.

מד ראה חקרי הלכות ח"ה לג, ב.

מה ב"י. ש"רע ולבוש שם.

מו ש"ת מר"ם ד"פס קרישנה ס"מ. מ. ב"י. ש"רע ולבוש

סעף ו.

מז כן משמע בעירובין ג, ב. וראה מ"א ס"ק ב ולבוש

שרה.

מח מ"א ס"ק יא.

מט סעף ה.

נ ד"א ס"ק ה.

נא מ"א ס"ק ה.

נב מ"א ס"ק ו.

נג ארצות ח"ם הלכות תפילין יז.

נד שמות יג, ט.

נה מנחות לו, ב.

נו גמרא מנחות לו, ב. מ"א ס"ק בא.

נז רש"י שם ד"ה במקום ק"ך. פסקי ר"ד שם. וראה הפלה

למשע פ"ב בשה"ג.

נח ש"רע סעף ו.

נט רבינו יחיאל מפריז מוכח בהגדת סמ"ק קנא אות ח

ובמורה. ש"ע ולבוש שם בשם יו"א, ורמ"א.

ס ובש"ת צ"צ הא"ח ס"ד אות ב כתב שיניח בשמאל

כל אדם. והמנהג הוא כמבואר בש"ע שיניח בשמאלו

שהיא ימין כל אדם (ראה קובץ יגדיל תורה (ג). לח ע' לו

ואילן). והנהגתו להניח אחר התפלה על ידו השני, וכוננו

כדנהג הראשונים גם על השניה (אנ"ק ח"א ע' קמח). וראה

תהלה לדרך ס"ק ת. חקרי הלכות ח"ה לג, ב.

סא דברים ג, ח"ט.

סב מנחות לו, א. הגדת סמ"ק שם. פ"ו ס"ק ג.

## הלכות תפילין בו

צא

אבל אם כותב בימין של כל אדם אע"פ ששאר כל מעשיו עושה בשמאל של כל אדם<sup>10</sup> ואפילו הוא כותב<sup>11</sup> גם כן בשמאל כל אדם<sup>12</sup> כיון דכותב גם כן בימין של כל אדם (בה הוא) צריך לקשור את התפילין של יד על היד שכנגדה ואצ"ל אם הוא שולט בשתי ידיו בשוה שהוא מניח על שמאל של כל אדם<sup>13</sup>:

י כמה דברים אמורים כשנולד אטר יד<sup>14</sup> אבל אם אח"כ הרגיל את עצמו לכתוב בשמאלו ושאר כל מעשיו עושה בימין אין דינו כאטר אלא מניח על שמאל כל אדם שהרי הוא יד כהה שלו<sup>15</sup> אבל אם הרגיל את עצמו לעשות כל מעשיו בשמאל יניח על ימין כל אדם שהרי היא יד כהה שלו<sup>16</sup>:

יא שיעור אורך רצועה של תפילין של יד<sup>17</sup> כדי שתקוף את הורוע וקשור ממנה את הקשר והמתח רצועה א' עד אצבע אמצעית<sup>18</sup> וכרוך ממנה על אצבעו ג' כריכות וקשור עב:

יב נהנין לכרוך<sup>19</sup> סביב הפרק שבין היד להמרפק ז' כריכות<sup>20</sup> ויש לכרוך בפרק התחתון של האצבע האמצעי ב' כריכות ובפרק העליון כריכה אחת<sup>21</sup>:

יג אין לכרוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה ולהדקה על היד<sup>22</sup> אלא תהא התפילין של יד תלויה ומונחת על הקיבורת כעין תפילין של ראש על הראש<sup>23</sup> כיון שאין מצוה כלל בכריכה זו<sup>24</sup> לכן אין להניחה על התיתורא שיש בה קדושה יותר מן הרצועה<sup>25</sup>:

יד בין עיניך<sup>26</sup> האמור בתפילין של ראש והו גובה שבראש<sup>27</sup> או אינו אלא בין עיניך ממש נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה שבראש במקום שעושה קרחה אף כאן בגובה שבראש מקום שעושה קרחה.

סג ובשול"ת צ"צ הא"ח ס"ד אות ב וסי' יב אות ג הכרע דבה יניח על שתי ידיו.

סד מ"א ס"ק ג

סה ובשול"ת צ"צ שם הרמ"ע גם כן בה שניח על שתי ידיו.

סו מור ושול"ת שם.

סז ד"א ס"ג

סח ואם הוא אטר והתיל את עצמו לכתוב כיוצא, ע"י שול"ת צ"צ הא"ח ס"ג יב אות ג.

סט דרכי משה בשם מרדכי, מ"א ס"ק ב.

ע רמב"ם הלכות תפילין פ"ג ה"ב, שו"ע ולבוש סעף ה.

עא ראה גם לעיל ס"ג מדר"ב ס"ט ומדר"ק ס"ג.

עב זכ"ה בסו"ד ה"ה אחר שהניח, וראה גם לקמן ס"ג לז

ס"ג, ויני' ביד השל"ת ס"ג ספק"ב, וראה הערת

שבמקם ח"ס שם פ, ובארמ"ז ד"ה תוחב את קצה הרצועה

בתוך דבריכה ותו לא.

עג שו"ע סעף ח ונ"א ס"ק יג.

עד זכ"ה בסו"ד ה"ה ויחרי, וראה ס' המנהגים – הב"ד

ע' 4 [מתנהגות אדמו"ר מורחש"ב על הסו"ד, מה

שלמנו אבן אדמו"ר מורחש"ב]: לכרוך ז' כריכות עם ה'ב'

הצאן, והיני' חצי דבריכה העליונה וב' כריכות שלמות

בקיבורת ה' אל יד, ואח"כ להניח מקום פניו מניח ולעשות

עוד ד' כריכות שלמות והצי כריכה באלמקו ולכרוך פעם

אחת על פם היד (ונעשה כמין ה' המופרז) ואח"כ לכרוך

ה' כריכות על האצבע.

עה מ"א סק"ב, ובשער המונות הרושי התפילין הרושי ה

נכתב שהכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי, וכן

הוא במ"ז ס"ק ח בשם מונת האר"י, ובסו"ד ד"ה אחר

שהניח "בתחלה כריכה אחת על פרק האמצעי ואח"כ שתי

כריכות על הפרק התחתון" וכן כתב בפע"ח שער התפילין

פרק י' ובמקור חיים (מור ארז) ס"ג כו סעף יא בשם

האר"י (נעקם באל"י רבה ס"ק ח), וראה ס' המנהגים –

ה"ב ע' 4 [מתנהגות אדמו"ר מורחש"ב ה"ל]: "[כמנהגם

ל' ברור שראונו שכתב] תחלה כריכה אחת על הפרק

התחתון המכרך לקח היד ואח"כ כריכה אחת על הפרק ה',

ואח"כ עוד כריכה אחת על הפרק התחתון כ"ז, ובס'

המנהגים שם נוסף שהכריכה האחרונה על פרק התחתון

"לא יהיה מונח על המרך הראשון רק שיהי' אצלו באותו

הפרק אשר לידי פרק האמצעי נאחו בהרצועה של הכרך

הראשון", ואדמו"ר היה מניחה על הכריכה הראשונה (קובץ

מנהגי מלך ע' 15), וראה מניחות הימנית כח ע' 4 וע' 10.

אח"כ שם י' רלו.

עז מדר"ל ד"ל תפילין, דמ"א ס"ה, ובסו"ד ד"ה ויחרי:

"ורשאי לכרוך הרצועה סביב התיתורא כדי לחזקה על היד

אבל לא סביב הקציצה, ויש כותבים ב' פעמים סביב התיתורא

כדרי שיהיה כמין ש"ן עם הרצועה המוחזקת את התפלה

על היד" ויש"ו זכ"ה מנחת דב"ר (ס' המנהגים – הב"ד ע' 4).

ראה אשכנזת דרכי ע' 23, ימי מלך ח"ג ע' 984.

עז מדר"ל שם (הובא במ"ז ס"ק ט), דרכי משה (נעקם

במ"א ס"ק ט"ד), וראה אח"כ שם ד' ע' קכו.

עה ט"ו ס"ק ט.

עט ראה גם לקמן ס"ה כח ס"ז.

פא מנחות לו, ב.

פא זכ"ה בסו"ד ד"ה ואח"כ יניח.

# הלכות תפילין בו

צב

וצריך להיות כל התפילין במקום שעושה קרחו<sup>39</sup> דהיינו שקצה התחתון של התיתורא יהיה מונח על מקום התחלת עקרי השער במצחו<sup>40</sup> ונמשך המקום הראוי להיות תפילין של ראש עד סוף מקום שמוחו של תינוק רופס<sup>41</sup> דהיינו שהקצה העליון של התפילה לא יהיה מונח למעלה במקום שמוחו של תינוק רופס:

**מז** צריך שיהיה הקשר של תפילין של ראש<sup>42</sup> מאחוריו הראש למעלה בגובה העורף<sup>43</sup> שהוא סוף הגולגולת<sup>44</sup> והוא כנגד הפנים<sup>45</sup>:

**מז** צריך שיהיה הקשר<sup>46</sup> באמצע העורף<sup>47</sup> ולא יטה לכאן או לכאן:

**יז** וצריך שהיה המקום שבקשר<sup>48</sup> שנראה כעין דל"ת<sup>49</sup> לצד חוץ<sup>50</sup> ולא כלפי העורף וה"ה בקשר תפילין של יד<sup>51</sup> צריך ליהדר שלא יתהפך<sup>52</sup>:

**יח** צריך לכיון הקציעה<sup>53</sup> שתהא באמצע רוחב הראש<sup>54</sup> כדי שתהא כנגד בין העינים (ולכן טוב שהיא הקשר של תפילין של ראש בגובה<sup>55</sup>):

**יט** צריך שהיה צד השחור שברצועות לצד חוץ<sup>56</sup> ולא יתהפכו הרצועות בין בתפילין של יד בין בתפילין של ראש ואם נתהפכו בשוגג<sup>57</sup> מדת חסידות להתענות<sup>58</sup>.

ואין להקפיד שלא יתהפכו אלא מה שמקף את הראש ואת הקיבורת פעם א' אבל מה שכורך אה"כ<sup>59</sup> וכן מה שמשתלשל לפניו מהרצועה של תפילין של ראש אין צריך להקפיד כלל שלא יתהפך לפי שאינו מעוקר המצוה<sup>60</sup>:

**כ** ישלשל הרצועות של תפילין של ראש ויהיו הלויים מלפניו<sup>61</sup> וקבלו הגאונים שצריך שיתנוע עך המבור<sup>62</sup> או למעלה ממנו מעט<sup>63</sup>. ורוחב הרצועות של תפילין של יד ותפילין של ראש<sup>64</sup> קבלו הגאונים<sup>65</sup> שהיא כאורך שעורה לפחות<sup>66</sup>:

**כא** אם פיתה משיעור<sup>67</sup> אורך רצועה של תפילין של ראש<sup>68</sup> וכן אם פיתה משיעור רוחב הרצועות בין תפילין של יד ובין תפילין של ראש אם אינו מוצא רצועות אחרות מניחן כמות שהן מפני שכל השיעורים הללו לא נזכרו כנמרא:

---

**ק** מ"א ס"ק י.  
**קא** ראה מ"ק כה, א. אנה"ת פ"ב.  
**קב** ע"א שם.  
**קג** ע"י לעיל סי' כה סכ"ה. וראה הע"ב תרנ"ג ע' 34. תש ע' 87-83. תשא ע' 35. תשא ע' 65.  
**קד** שו"ע סעיף יא.  
**קה** רמב"ם הלכות תפילין פ"ג ה"ב. וראה שט"א רבה (הובא בספר האשכול הלכות תפילין ובעיטורי הלכות תפילין ח"ד ובספר התרומה סי' ריא.  
**קז** ע"י לקמן סי' לג ס"ז. וכס' דמנהגים – ה"ב ע' 5.  
**קח** רצועה של ראש הולכת ומגושבת עך הרגלים. וראה תהלה לדרך סק"י הע"ב נא ע' יח.  
**קז** רמב"ם שם.  
**קח** הלכות גרילות הלכות תפילין. הלכות פסקות הובא בעשור הלכות תפילין ח"ד. מדרש תנומא סוף פרשת בא. ר"ף הלכות תפילין. האשכול הלכות תפילין.  
**קט** ולפי שיעורי הרמ"ח נאה הוא ס"מ אחד (ראה שיעורי תורה סי' ג סל"ז). וראה קצה"ש השגמות שבמסוף ח"א, שכן צ"ל גם כירגל הייחד בקשר של יד בסמך הראשה.  
**קי** שו"ע סעיף יא.  
**קיא** ראה עזרת תמיד ס"ק יב.

**מז** מ"ז ס"ק י. אלה רבה ס"ק י.  
**מג** מור ושור"ע סעיף מ.  
**מד** רא"ש הלכות תפילין סי' יט. מור ושור"ע שם.  
**מה** מנהגו לה, ב. רמב"ם הלכות תפילין פ"ד ה"א. מור ושור"ע סעיף י.  
**מו** וז"ל בסמור ד"ה וצריך שיהיה.  
**מז** רמב"ם שם. מ"א ס"ק מז.  
**מח** חולין נ"ו. ב. מ"א שם.  
**מט** מור ושור"ע שם.  
**צ** וז"ל בסמור ד"ה וצריך שיהיה.  
**צא** מור ושור"ע סעיף י.  
**צב** וראה לקמן סי' לב סעי"ג.  
**צג** וז"ל בסמור ד"ה וצריך שיהיה.  
**צד** רמ"א סעיף י.  
**צה** ראה לעיל סעיפים ד"ה.  
**צז** שו"ע שם.  
**צז** וז"ל בסמור ד"ה ואה"כ ינה. והם הוסף עך מים (בתפילין של רשי"ה), ונשעם האמור שם הוסף באמצע רוחב הראש ממש".  
**צח** העורף, כרעילי סעיף מז. ראה ב"י.  
**צט** שו"ע סעיף יא.

# הלכות תפילין בזכח

צג

**בב** אבל אם אין ברצועות של התפילין של ראש בארזן כדי שיהיו משולשלין לפניו אפילו מעט פסולין<sup>קכ</sup> מפני שזה נזכר בגמרא<sup>קכ</sup>:

**בג** תפילין של ראש טוב להיותם גלויים ונראים<sup>קכד</sup> כמו שנאמר<sup>קכה</sup> וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשו רז"ל<sup>קכז</sup> אלו תפילין שבראש ולכן יש לזהר שלא לכסות לגמרי את התפילין של ראש במלת גדול רק שתהא מגולה קצת<sup>קכח</sup>:

**בד** אבל תלמוד בפני רבו<sup>קכט</sup> אין דרך ארץ לגלות התפילין של ראש בפניו<sup>קל</sup> שלא ישוה עצמו לרבו<sup>קל</sup> ונראה כעוות פנים שהתפילין הן דרך כבוד כמו שאמר הכתוב וראו כל וגו'.

במה דברים אמורים שלובש תפילין כל היום<sup>קל</sup> שלא בשעת קריאת שמע ותפלה ראו מחוי כוהנא אם מגלה אותן בפני רבו כיון דרוב העולם אין נזהגין להניח התפילין כל היום אבל בשעת קריאת שמע ותפלה כיון דהכל מנחין תפילין או אין כאן יודעה כלל ומותר לגלותן בפני רבו:

## כח דין הליצת התפילין וכו' סעיפים:

**א** אסור להסירה דעתו מהתפילין<sup>א</sup> כל זמן שהן עליו<sup>ב</sup> אפילו רגע אחד קל וחומר מציין מה ציין שאין בו אלא אוכרה אחת אמרה תורה: והיה על מצחו תמיד שלא יסח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אוכרות הרבה על אחת כמה וכמה.

ואינו נקרא היסח הרעת אלא כשעומד בשחוק או בקלות ראשו<sup>א</sup> (או שמטרוד דעתו כל כך לצרכי הגוף<sup>ב</sup> ער שלבבו פונה מיראת שמים<sup>ג</sup> מחמת טרדתו) אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו<sup>ד</sup> אף על פי שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו על התפילין ממש אין זה נקרא היסח הרעת שאם לא כן אף יכול כל אדם לילך בתפילין כל היום.

ומכל מקום מצוה מן המובחר שלא להסירה דעתו מהן כלל<sup>ה</sup> וזאת בשעת תלמוד תורה<sup>ו</sup> ובתפילה י"ח:

**ב** חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה<sup>א</sup> דהיינו בכל פעם שנוכר בהם<sup>ב</sup> חייב למשמש בהם<sup>ג</sup> שעל ידו כך נזכר עליהם תדיר ולא יגיע לידו היסח הרעת גמור

---

כח. רא"ש הלכות תפילין סי' כג. מור סי' מד. מ"א סי' מד.  
מ"ק ב. וז"ל בסידור שם. וראה גם לקמן סי' מד. ועו'  
לק"ש ח"ד ע' 151 ואילך. רש"ת שיעורים (שבת) ע' רלב  
ואילך.  
ה. כן נשמע ברוב חכמי הלכות תפילין פ"ד ה"ג וטור וש"ע  
סי' דח סעיף ט ע"ש במ"א סי' ק"א וסי' יב.  
ו. משמעות הרב רבינו יונה ורא"ש.  
ז. רבינו יונה ורא"ש שם.  
ח. בי"ח סוף סי' מד. מ"א סי' מד ס"ב.  
ט. האר"י בפע"ח שער התפילין פ"י ובשער המונות הרוש  
התפילין דרוש ה. וז"ל בסידור שם.  
י. רבה בר הונא שם.  
יא. מ"א סי' א (ע"י בי"ח, וט"ז ומ"א סי' מד, ובתא לק"מ  
מ"ש ה"מ ט"ז סי' רב).  
יב. וז"ל בסידור ר"ה אמור להסירה, ושם: שעל ידו נזכר  
על האוכרות שבדם ויזכור את ה' לשעבר לו הלב  
המוח ולא יבוא לידו הסח הרעת גמור.

**קכב** מ"א סי' יט.  
**קכג** מנחות לה, ב.  
**קכד** ארזות חיים הלכות תפילין סי' יג. שו"ע ולבוש סי' א.  
**קכו** דברים ב, י.  
**קכז** מנחות שם.  
**קכח** מ"א סי' ח. מ"ק ג.  
**קכט** ארזות חיים הלכות תפילין סי' כו בשם רב הלאי  
גאון. ש"ע שם.  
**קל** ראה גם לקמן סי' לב סס"ב. סי' לח ס"י.  
**קל** ארזות חיים שם.  
**קלא** דרכי משה. ה"א סוף יא.  
**סימניו כח**  
א. רבה בר הונא מנחות לו, ב. רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"ד.  
ב. וז"ל בסידור ר"ה אמור להסירה.  
ג. שבות כח, לה.  
ד. הרב רבינו יונה ברכות כג, ב. דא"ש ברכות פ"ג סי'